

Milka Kriegl bo prejela Tischlerjevo nagrado

Pa damačča

24. 1. 2023 bo Milka Kriegl prejela 44. Tischlerjevo nagrado za veliko skrb za slovensko ziljsko narečje (»pa damačča«) in ziljsko nošo, za ohranjanje domačih šeg in navad ter za skrben odnos do tipične ziljske gradbene in stanovanjske arhitekture, kakršna je pri Krieglovih v Zahomcu. Milka Kriegl je zakladnica ziljskega narečja. Dolgo je zapisovala narečne besede. Tedensko jih objavlja v časopisu Nedelja v rubriki »Po domačča«. Na osnovi njenih zapiskov bo nastal slovar slovenskega ziljskega narečja. Kriegl je potovala po ZDA, šla je v Italijo, Pariz in London. Vsepovsod se je potopila v jezike krajev in se jih naučila. Je vneta podpornica kulture in umetnosti. Pogovor o nagradi, potovanjih ter o ziljskem narečju.

Prejeli boste 44. Tischlerjevo nagrado za skrb za ziljsko narečje, nošo, šege in navade ter ohranjanje tipične ziljske gradbene in stanovanjske arhitekture. Kaj vam pomeni ta nagrada?

Milka Kriegl: Ta nagrada mi veliko pomeni, čeprav v bistvu nočem sprejemati podobnih odlikovanj. Tischlerjeva nagrada pa je zame nekaj posebnega, ker je posvečena dr. Jošku Tischlerju. Doma smo Tischlerja in njegovo delo na kulturnem, političnem in šolskem področju vedno zelo spoštovali. Mnogo je storil za narod.

Močno se zavzimate za ziljsko narečje, ki ga kot ena redkih še obvladate. Kako se je položaj slovenščine v vasi spremenil skozi čase?

V 1960. letih sem odšla zdoma in dalj časa potovala po svetu. Tedaj je večina Zahomca še govorila slovensko oziroma po domačča. Vrnila sem se leta 1982. Ko sem hodila po vasi, sem šele opazila, kako se je vse spremenilo. Skoraj z nikomer nisem mogla več govoriti po slovensko. Mnogo nemškogovorečih ljudi se je priselilo, toda tudi otroci niso več govorili po ziljsko. Spomnim se, da sem se nekoč strašno zjokala. Imela sem občutek, da sem postala tujka v domovini. Do danes mislim, da smo Slovenci in Slovenke nekako tujci in tujke v domovini, le da smo se zdaj navadili na to dejstvo.

V filmu »Bueg nam dajte an dobr čas« pripovedujete o svojem času v ZDA v 1960. letih. Kaj ste tam doživeli?

Potovala sem v San Francisco, v Los Angeles in San Diego, kasneje tudi v Mehiko. Imela sem občutek, da moram nujno v ZDA in si ogledati, kaj se tam dogaja. Tedaj je bil ravno čas hipijev. Spakirala sem torej majhno potovalko in se odpravila na pot. V Los Angelesu smo prenočili nekaj dni pri neki družini. Rekli so, da je prišla na obisk »old Europe«. Hoteli so nam prirediti zabavo in tako smo potem prvi večer praznovali. Na zabavi sem začudena opazila, da je bila vsa posoda – noži, vilice, krožniki, kozarci – iz plastike. Mislila sem si, kako čudni so Američani in Američanke! Če si namreč prišel k nam domov na obisk, smo uporabili najlepšo posodo, najlepši porcelan.

Kakšno vlogo igrajo šege in navade pri ohranjanju jezika?

Zelo pomembno. Situacija jezika se deloma zrcali v tem, ali in koliko naših šeg in navad sploh izvajamo. Nekatere šege smo že opustili, ker ljudje ne obvladajo več slovenščine, nemške ustreznice pa ni. Ljudi je bilo deloma sram govoriti slovensko – tudi v okviru šeg. Tako se neha izvajati šege in s tem se tudi izgubi jezikovni aspekt teh kulturnih dobrin.

Milka Kriegl

FOTO: VINCENC GOTTHARDT

Toda hvala bogu ne vedno. Zdaj, na praznik nedolžnih otrok, je prišlo 18 otrok k meni. Zdaj sem že navajena, da šapajo po nemško: »Schipp, schapp, schipp, schapp, g'sund bleibn, lãng lebn und in' Himml aufe kummn« itd. Toda zdaj so se trije otroci dali skupaj in tako lepo šapali po slovensko: »Šip, šap, srenča, zdravje...« To me je res ganilo.

Ziljski žegen in ziljska noša sta del mednarodnega seznama nesnovne kulturne dediščine UNESCO. Katere

ziljske šege so za vaše življenje pomembne?

Čez žegen, vaški in farni praznik, ga ni. Mladi ljudje se praznično oblečejo. Nosijo lepe, pisane in bogate noše. Na Zilji smo zelo ponosni na noše, saj so se Ziljanke zoperstavile celo Mariji Tereziji, ki je v vsaj dveh opominih in enem patentu zahtevala, naj krila podaljšajo. Gospodinje imamo delo s kuhanjem, na obisk pride celotno sorodstvo. Na ta dan se ljudje vsaj enkrat v letu srečajo in malo pogovorijo. Vidijo, da je Za-

homc še živ. Zame je tudi žegen v Zahomcu najlepši – glede na to sem vaška patriotka!

Tudi kaleda, pohod treh krajev, je zame zelo lepa tradicija. Posebej, če pojejo lepe, stare pesmi. Eno tako pastirsko pesem me je še moja stara mati naučila. V teh pesmih najdemo čudovite stare besede. Povejo nam, kako so ljudje v prejšnjih časih mislili – kako so videli hlev in pokrajino in kako so razmišljali o Jezusu.

V sodelovanju z inštitutom Urban Jarnik pripravljate narečni slovar, ki ga vi sestavljate. Kako ste se lotili tega projekta?

Sestavila sem abecedni register in vedno, ko sem se spomnila kakšne besede, sem jo na-

pisala in dodala kategoriji. Napisala sem, kako se glasi beseda po domače in kako v zborni slovenščini. Besede so iz raznih področij življenja – od domačega življenja do kmetijstva. Zdaj mi pade na misel na primer beseda »mavpal«. To pomeni »vedno spet«.

Zame so te narečne besede izredno zanimive. Zanima me še posebej izvor starih izrazov. »Bivaži« (spomladi) prihaja na primer iz besede »bilaži« oz. »vilaži«. Je izpeljanka iz »ven lesti« oz. »vilažati«. Spomladi namreč prihajajo rastline ven iz zemlje. To je torej čisto staroslovansko.

Tudi vaš oče Niko Kriegl se je zavzel za slovenščino na Zilji. Katere

so bile njegove največje zasluge?

Skupaj z raziskovalci in etnologiji je po vojni potoval gor in dol po Zilji. Obiskovali so ljudi, ki so poznali stare pesmi, in jih zapisovali. On jih je doma potem prepisal. Mnogo znanstvenikov in pevcev ga je obiskalo, da so si ogledali njegove zapiske. Vedno znova je organiziral pevce iz vasi, da so pri nas doma zapeli pesmi, ki so jih potem posneli na trak.

Njegovo delo je močno vplivalo name in zelo me zanima etnološko delo. Iz kulturnih objektov, kot so pesmi, lahko mnogo razberemo o določeni družbi. Zadnjič sem na primer v radiu slišala o raziskovanju neke študentke, ki je to dobro prikazala. Raziskovala je, kako

so ljudje doživeli in predelali vojno ter kako so o njej pripovedovali in peli. Rekla je, da se v pesmih nemškogovorečih ljudstev, na primer v Nemčiji in Avstriji, ponavljajo motivi boja in marša. V Sloveniji pa pesmi pripovedujejo o zapuščanju dragih in o želji po vrnitvi.

Kaj si želite za Ziljo?

Želim si, da bo mladi rod spoznal, da sta slovenska identiteta in jezik dobrini. Upam, da bodo lahko živeli to identiteto na iskren način – brez sramu. Zelo važno se je zavedati lastnih korenin. Tudi če doma niso več posredovali slovenščine, se jezika lahko vedno naučiš. Ni težja, kot je na primer portugalsčina!